

dan, metinde geçen yerler, yapılar, insanlar, olaylar, örf ve âdetler, hatta giyim kuşam ve hayat tarzı hakkında açıklayıcı notlar eklemek suretiyle yeni bir neşrinin yapılması Türk okuyucusu için büyük kazanç olacaktır.

Dernschwam, seyahatnâmesinde zaman zaman Türkler'i küçümseyen ifadeler kullanmakla beraber oldukça iyi müşahedelerde bulunmuştur. Özellikle geçtiği yerleşim birimlerine dair verdiği bilgiler o yerlerin tarihçeleri bakımından önemlidir. Osmanlı topraklarında yaşayan hristiyanlar ve yahudiler hakkında da etraflı bilgiler vermiştir. Bu arada Anadolu'da rastladığı Alman, Avusturyalı ve Macarlar'ın çokluğu dikkat çeker. Dernschwam, Çemberlitaş karşısındaki Elçi Hanı'nda kalarak 25 Ağustos 1553'ten 9 Mart 1555'e kadar on sekiz aydan uzun bir süre içinde yaşadığı İstanbul'u etraflı şekilde incelemiş ve pek çok ayrıntıya dikkat etmiştir. Bunlardan özellikle yiyecekler ve fiyatlar hakkında düştüğü notlar üzerinde durmaya değer niteliktedir.

BİBLİYOGRAFYA :

H. Kiepert, "Beitrag zur inschriftlichen Topographie Klein-Asiens", *Monatsberichten der Königl. Preussischen Akademie der Wissenschaften*, Berlin 1863, s. 307-323; a.m.f., "Hans Dernschwams orientalische Reise, 1553 bis 1555", *Globus*, III, Braunschweig 1887, s. 184-190, 202-205, 214-220, 230-235; *Hans Dernschwam's Tagebuch, einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien (1553-1555)* (ed. F. Babinger), München-Leipzig 1923, s. XIII-XXXVI; a.m.f., "Hans Dernschwam ein Kleinasien Forscher des 16. Jahrhunderts", *Deutsche Rundschau für Geographie*, XXXV, Wien-Leipzig 1913, s. 535-546; a.m.f., "Eine unbekannte Denkmünze auf Hans Dernschwam", *Mitteilungen der Bayerischen Numismatischen Gesellschaft*, XXXI, München 1913, s. 46-51; a.m.f., "Eine neuentdeckte Ungarische Kerbinschrift aus Konstantinopel vom Jahre 1515", *Ungarische Rundschau*, II, München-Leipzig 1913, s. 41-52; a.m.f., "Ein schriftgeschichtliches Rätsel ?", *KSz.*, XIV (1913), s. 4-19; a.m.f., "Zur Lebensgeschichte Hans Dernschwams, eines Kleinasien Forschers des XVI. Jahrhunderts", a.e., XXXVI (1914), s. 133-135; a.m.f., "Neue Beiträge zur Lebensgeschichte Hans Dernschwams, eines Kleinasien Forschers des XVI. Jahrhunderts", a.e., XXXVII (1915), s. 37-38; J. Berlász, *Dernschwam János Könyvtára, A hazai humanizmus történéze*, Budapest 1964; St. Yerasimos, *Les Voyageurs dans l'Empire Ottoman (XIVe-XVIe siècles)*, Ankara 1991, s. 230-233; N. Iorga, "Encore un voyageur en Turquie au XVIe siècle: Dernschwam", *Revue Historique du Sud-Est Europeen*, X, Bucarest 1933, s. 144-155; K. Oberdorffer, "Hans Dernschwam", *Lebensbilder an der Bayerischen Schwaben*, I/195, s. 229-245; Semavi Eyice, "Elçi Hanı", *TD*, sy. 24 (1970), s. 103; Z. Kakuk, "Türkisches aus Hans Dernschwams Tagebuch", *AOH*, XXXII (1976), s. 283-292.

SEMAMI EYİCE

DERRÂS el-FÂSÎ

(دزاس الفاسی)

Ebû Meymûne Derrâs
b. İsmâil el-Fâsî
(ö. 357/968)

Mâlikî fakihî ve muhaddis.

Memleketi ve muhtemelen doğum yeri olan Fas şehrinde ilk tahsilini yaptıktan sonra ilim yolculuğuna çıktı. İfrîkiye'de İbnü'l-Lebbâd el-Kayrevânî'den İmam Mâlik'in *el-Muvatta*'nı okudu ve ondan hadis dinledi. Hac yolculuğu sırasında uğradığı İskenderiye'de Ali b. Abdullah b. Ebû Matar'dan İbnü'l-Mevvâz'ın *el-Mevvâziyye*'sini dinleyerek Kayrevan'da rivayet etti. Büyük itibar gördüğü Hâfrevan'da devrinin en büyük hadis hâfızı kabul edilerek Ebû Meymûne el-Muhaddis diye şöhret buldu. Burada kendisinden İbn Ebû Zeyd ve Kâbisî gibi meşhur âlimler hadis dinlediler. İlim ve cihad için Endülüs'e giderek bir müddet sınırda ikamet etti. Bu sırada kendisinden Hasan b. Ali el-Kelbî ve Ebû'l-Ferec İbn Abdûs hadis dinlediler. Ebû Abdullah Muhammed b. Ali el-Büstî, Ömer b. Meymûn el-Kaysî ve Hammûd b. Gâlib el-Hemedânî gibi âlimler de talebeleri arasında yer alır.

Derrâs el-Fâsî, kendi döneminde İmam Mâlik ve mezhep ileri gelenlerinin görüşlerini en iyi bilen âlimdi. Daha önce Hanefî olan Mağrib halkı arasında Mâlikî mezhebinin yayılmasına öncülük etti. H. Roger Idris, akaid yönünden Eş'arîliği benimsediğini belirttiği Derrâs'ın Mağrib'de bu görüşleri yaymaya çalıştığını söyler. Kaynaklarda eserleriyle ilgili herhangi bir kayda rastlanmayan Derrâs el-Fâsî, Zilhicce 357 (Kasım 968) tarihinde Fas şehrinde vefat etmiş, daha sonra burada adına bir cami yaptırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Faradî, *Târîhu 'ulemâ' il-Endelüs*, Kahire 1966, I, 146; Kâdî İyâz, *Tertibü'l-medârik*, II, 395-397; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, I, 278, 327; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: sene 351-380*, s. 162; Safedî, *el-Vâfî*, XIV, 7-8; İbnü'l-Kâdî, *Çezvetü'l-iktibâs*, Rabat 1973, I, 194-196; Mahlûf, *Şeceretü'n-nür*, I, 103; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 300; Ahmed Emin, *Duha'l-İslâm*, Kahire 1966, I, 299; Miklos Muranyi, *Dirasât fî meşâdiril-fıkhil-Mâlikî* (trc. S. Buhayrî — Ö. S. Abdülcelil — M. R. Hanefî), Beyrut 1409/1988, s. 149-150; H. R. Idris, "Essai sur la diffusion de l'as'arisme en Ifrîqiya", *Les Cahiers de Tunisie*, I/1, Tunisie 1953, s. 132; a.m.f., "Deux juristes kairouanais de l'époque ziride: Ibn Abî Zaid et Al-Qâbisî (X^e-XIe siècle)", *Annales de l'Institut d'Etudes Orientales*, XII, Alger 1954, s. 134, 175.

CENGİZ KALLEK

DERS VEKÂLETİ

Medreselerdeki eğitim ve öğretimi düzenlemek üzere şeyhülislâmlık makamına bağlı olarak kurulan daire.

Resmî bir daire olarak XIX. yüzyılda teşkil edilen ders vekillîği, II. Bayezid döneminde şeyhülislâmların ders vermeye başlamalarından sonra ortaya çıkmıştır. II. Bayezid 911'de (1505) inşa ettirdiği medresede şeyhülislâmın müderrislik yapmasını şart koşunca o sırada şeyhülislâm olan Zenbilli Ali Efendi vakfiyeye göre haftada bir gün ders vermeye başlamış, ancak zamanla şeyhülislâmların idarî faaliyetlerinin yoğunlaşması sebebiyle doğrudan doğruya bu medresede ders vermeleri aksamış, bunun üzerine ders vekili adıyla tayin edilen, ilmi bakımdan yeterliliği ispatlanmış kıdemli bir müderrisin şeyhülislâm adına ders vermesi usulü getirilmiştir. Bu uygulama giderek ders verme dışında başka görevleri de içine alacak şekilde genişlemiş, ders vekilinin yetki ve sorumluluğu zamanla daha da artmıştır. Nitekim önceleri kazaskerlerin denetiminde olan, daha sonra şeyhülislâmlara intikal eden medreselerdeki derslerin düzenli yapılıp yapılmadığının kontrolü ve öğretim hayatının düzenlenmesi işi şeyhülislâm adına ders vekiline bırakılmıştır. Bütün medrese talebelerinin âmiri olması sebebiyle Bâb-ı Fetvâ'da başlıca yetkililerden biri haline gelen ders vekili ruûs* ve medrese imtihanlarına nezaret etmekle de görevlendirilmiştir. Bunun yanı sıra ders vekilleri, Bayezid vakfiyesi gereği haftada bir gün Beyazıt Camii ve Medresesi'nde ders verme geleneğini de sürdürmüşlerdir (Cevdet, I, 115-116). XIX. yüzyılda, işlerin yoğunluğu sebebiyle onların idaresinde şeyhülislâmlık makamında Ders Vekâleti adıyla bir de daire kurulmuştur.

Dairenin teşkilinden sonra görevleriyle ilgili Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'nce hazırlanan bir raporla bazı yeni düzenlemeler de yapıldı. Tefsir, hadis cihet*leriyle, vakfiye gereği dersiâm efendilere tahsis edilmiş olan Burhâneddin el-Merginânî'nin *el-Hidâye*, İbrâhim el-Halebî'nin *Mülteka'l-ebhur* ve Halebi Kebîr, Kudürî'nin *el-Muhtaşar*'ı gibi eserlerin okutulduğu dersler, ayrıca cuma günü ve cumadan başka diğer günlerdeki vaaz görevleri öteden beri Ders Vekâleti'nce verilmekte iken Sultan Reşad'ın 23 Temmuz 1329 (5 Ağus-